

navegador

La relació indissociable entre democràcia i feminisme: el cas dels EUA

[vista prèvia >](#)

L'última dècada s'ha caracteritzat a nivell global per una tendència de retrocés democràtic. L'arribada al poder de Donald Trump el 2017 als EUA va institucionalitzar unes polítiques conservadores que limitaven els drets de les dones i d'altres grups de la població, basades en bona mesura en un relat antifeminista. L'enfortiment de les xarxes de suport entre dones i activistes, el reforçament del discurs feminista i la defensa dels drets de les dones han esdevingut part imprescindible de la lluita per capgirar aquesta deriva d'afebliment de la democràcia, als EUA i arreu.

Marina Muñoz Puig

Investigadora en gènere i política

@marinampuig

L'arribada de Donald Trump a la presidència dels EUA el gener de 2017 va suposar una amenaça als drets i llibertats de les dones, del col·lectiu LGBTI+, de les persones radicalitzades i de les persones migrants.¹ Els atacs cap a les polítiques d'igualtat de gènere i als drets de les persones LGBTI+ són elements constitutius de l'actual onada d'autocratització que està ocorrent a diversos estats del món.² Aquest retrocés en drets que s'està produint en democràcies establertes, i també en autocràcies electorals³, suposa un procés de desdemocratització de la societat, així com una amenaça directa a la qualitat de la democràcia.⁴

L'arribada de Trump al poder és un exemple d'una tendència general. La darrera dècada ha estat marcada per

una onada de retrocés democràtic arreu del món, provocada a conseqüència del descontentament amb la democràcia liberal, la disminució en els nivells de participació política i de confiança en el sistema polític, així com per l'erosió del sistema tradicional de partits.⁵

Els estudis de desdemocratització, però, no sempre han tingut en compte les implicacions del retrocés democràtic pel que fa a les polítiques d'igualtat. Tot i que els atacs cap als drets de les dones i les persones LGBTI+ no són una qüestió únicament feminista, sinó un indicador d'aquest procés de desdemocratització global.⁶ A més, són un recordatori de la fragilitat dels drets aconseguits, ja que són objecte de disputa entre forces conservadores que volen preservar l'estatu quo i grups progressistes.

La democràcia implica un procés constant, disputat i inacabat de de-

mocratització,⁷ un procés de construcció en què el feminisme hi juga un paper fonamental en qüestionar el repartiment desigual del poder en l'àmbit polític, social o econòmic. Així doncs, analitzar el retrocés democràtic des d'una perspectiva feminista és indispensable i ens obliga a revisar quines qüestions estan sent disputades, així com les conseqüències que se'n deriven. Per tant, esdevé necessari posar l'atenció sobre com ha evolucionat la lluita pels drets durant la dècada 2010-2020 i analitzar les restriccions en l'exercici de drets sexuals i reproductius; els canvis en la legislació contra la violència masclista; els discursos que promouen models de família heteronuclears, contra la igualtat del gènere i els drets del col·lectiu LGBTI+ o a la limitació de la participació política en l'esfera pública d'activistes feministes i per altres causes socials.⁸ També, esdevé imprescindible d'analitzar com aquest escenari afecta les activistes feministes, tant

1 KAUL, «The misogyny of authoritarians in contemporary democracies».

2 VIDA, «The gendered politics of crises and de-democratization».

3 «La característica principal d'aquests règims híbrids és que combinen l'aparença d'eleccions democràtiques amb la repressió autocràtica». Exemples d'autocràcies electorals són la Rússia de Putin o la Turquia d'Erdoğan. Vegeu: ONG, «Opposing Power: Building Opposition Alliances in Electoral Autocracies».

4 ROGGE BAND; KRIZSÁN, «Autocratization and gender politics».

5 ROGGE BAND; KRIZSÁN, «Democratic backsliding and backlash against women's rights: Understanding the current challenges for feminist politics».

6 VIDA, «The gendered politics of crises and de-democratization».

7 LOMBARDO; CARAVANTES; DÍAZ-FERNÁNDEZ, «Democracy and feminist politics: a crucial relationship».

8 ROGGE BAND; KRIZSÁN, «Democratic backsliding and backlash against women's rights: Understanding the current challenges for feminist politics».

Els estudis acadèmics han posat de manifest com les autocràcies aparentment fan polítiques per millorar les vides de les dones, mentre a la vegada restringeixen els seus drets o els buiden de contingut

dins com fora de les institucions polítiques, i com resisteixen als processos de desdemocratització.

Així doncs, aquest article es proposa de mostrar la importància de la relació entre democràcia i feminisme posant el focus en els EUA. Per fer-ho, un primer apartat se centrarà a presentar de quin manera s'utilitza el gènere en processos de retrocés democràtic, i quines conseqüències té pel que fa als drets de les dones. En un segon apartat es posarà l'èmfasi en les pràctiques feministes que confronten aquesta ofensiva anti drets. Per últim, es conclourà amb uns apunts sobre el feminisme com a força democratitzadora.

Els EUA: una democràcia en disputa

La victòria de Donald Trump a les eleccions presidencials de 2016 suposava una amenaça per als drets de les dones, de les minories racials, de les persones LGBTI+ i de les persones migrants, en tant que qüestionava la noció sobre qui forma part de la comunitat política i quins són els drets de participació dels diferents

grups socials.⁹ A més, va suposar un crit d'alerta per a gran part de la ciutadania que confiava en la resiliència de les institucions democràtiques del país. Des d'aleshores, han tingut lloc diferents esdeveniments que han posat l'atenció en l'estat de la democràcia dels EUA, com ara la insurrecció al Capitoli el 6 de gener de 2020 o un Partit Republicà cada vegada més influenciat per la seva facció d'extrema dreta.¹⁰ Unes pors que vuit anys més tard no s'han esvaït, i que han estat presents durant la campanya electoral i es mantenen després de la nova victòria de Trump a la presidència d'EUA.¹¹

Trump ha estat definit com un líder autocràtic, que fa ús d'un llenguatge obertament misogin,¹² i que durant el seu primer mandat va qüestionar obertament els drets de les dones i del col·lectiu LGBTI+. Un mandat

caracteritzat per elements que es donen en processos d'autocratització amb conseqüències per a les polítiques d'igualtat de gènere.

Els estudis acadèmics han posat de manifest com les autocràcies aparentment fan polítiques per millorar les vides de les dones, a la vegada que restringeixen els seus drets o els buiden de contingut.¹³ Per exemple, s'impulsa la figura de les dones i se les assigna a posicions de lideratge rellevants, tot i que sovint simbòliques, en les quals promocionen iniciatives per a les dones. És el cas d'Ivanka Trump, filla del magnat nord-americà, la qual va ser escollida per a liderar el programa «Women's Global Development and Prosperity Initiative» [Iniciativa global per al desenvolupament i prosperitat de les dones], que tenia l'objectiu d'empoderar dones de països del sud global. Una acció simbòlica amb molt poca incidència real. L'abast d'aquestes iniciatives sol ser limitat, perquè no s'hi destinen recursos suficients, o no inclouen qüestions que vagin a l'arrel de les discriminacions que

9 MURIB, «Backlash, intersectionality, and Trumpism».

10 BRECHENMACHER; JONES, «Beyond the Women's March: Women's rights and mobilization in the U.S. democracy movement».

11 LEVITZ, «Yes, it's still fair to call Trump a threat to democracy».

12 KAUL, «The misogyny of authoritarians in contemporary democracies».

13 ROGGEBAUD; KRIZSÁN, «Autocratization and gender politics».

En contextos de retrocés democràtic s'ha observat un augment de la violència contra les dones en l'àmbit de la política, ja siguin representants electes, activistes o periodistes

pateixen les dones, com la violència masclista o la desigualtat de gènere en el treball de cures no remunerades.¹⁴

Així mateix, les autocràcies també aproven lleis relacionades amb la violència masclista però molt limitades o sense adreçar la desigualtat estructural entre homes i dones que dona lloc a aquestes violències.¹⁵ Per exemple, el Departament de Justícia de l'administració Trump va canviar la definició de violència domèstica limitant els actes que conformen la violència i, per tant, rebaixant el tipus penal d'aquestes. Com també, va eliminar de la definició de violència de gènere les dinàmiques de poder existents en aquest tipus de violències.¹⁶

L'existència de polítiques pels drets de les dones en les autocràcies no implica que les dones obtinguin drets. De fet, segueixen mostrant oposició als avenços del feminisme

a través de projectes d'estat que reforcen l'heteronormativitat i els models de família nuclears. Això passa per controlar els cossos de les dones, confinant-los a la maternitat i, per tant, a l'espai privat de la família i les cures no remunerades. En aquest sentit, la nominació de Trump de tres jutges ultraconservadors per al Tribunal Suprem va suposar la revocació de la històrica sentència *Roe vs Wade*, la qual legalitzava el dret a l'avortament a tot el país.¹⁷ D'aquesta manera l'exercici del dret a l'avortament esdevenia més difícil i posava en perill la vida de milions de dones, sobretot de dones racialitzades i de classe baixa, que tenen més dificultats per accedir a serveis de salut.¹⁸

L'ofensiva contra els drets de les dones i les llibertats sexuals també es dona en l'àmbit del coneixement, a través de la prohibició de la recerca i l'ensenyament sobre qüestions relacionades amb la igualtat de gènere, o amb la persecució d'investigadores sobre aquests temes. Ahora, es

promociona i s'institucionalitza un coneixement que difon idees sobre els rols de gènere en la família tradicional.¹⁹ Així, veiem com programes d'estudis de gènere o estudis racials deixen de rebre finançament o són prohibits per llei.²⁰

Per últim, en contextos de retrocés democràtic s'ha observat un augment de la violència contra les dones en l'àmbit de la política, ja siguin representants electes, activistes o periodistes. En aquest escenari, les dones que representen els interessos d'aquest grup social estan més exposades a patir violència física, sexual, psicològica i semiòtica,²¹ així com violència estatal per l'omissió d'investigació o de càstig sobre aquests actes violents.²² Un estudi apunta a un increment d'aquesta violència sobretot dirigida a representants polítics dones, minories racials, minories religioses i persones LGBTI+,

14 Ibídem.

15 ROGGE BAND; KRIZSÁN, «Autocratization and gender politics».

16 NANASI, «The Trump Administration quietly changed the definition of domestic violence and we have no idea what for».

17 LIPTACK, «In 6-to-3 ruling, supreme court ends nearly 50 years of abortion rights».

18 PLANNED PARENHOOD, «Roe vs. Wade ha sido anulado. Ahora cada estado tiene el derecho de prohibir el aborto».

19 ROGGE BAND; KRIZSÁN, «Autocratization and gender politics».

20 CINEAS, «Florida has launched an "unparalleled" assault on higher education».

21 KROOK, «Violence against women in politics».

22 HAWKESWORTH, «Visibility politics: theorizing racialized gendering, homosociality, and the feminist state».

El compromís del feminisme amb la lluita contra les exclusions el converteix en un escut de contenció contra processos d'autocratització

que han rebut violència expressada en termes misògins, racistes, religiosos o homòfobs.²³ Així mateix es restringeix la participació política en l'espai públic sobretot a organitzacions feministes i LGBTI+, que són objecte d'hostilitat i d'agressions per part de l'estat mateix o d'organitzacions de dretes.²⁴ Exemples des del 2016 són les dures crítiques i la violència que han rebut participants en les *Women's March* o els jugadors de la NFL al mostrar solidaritat amb el *Black Lives Matter*.²⁵

Democràcia i feminisme: una oportunitat per a la resistència

Democràcia i feminisme són dues tradicions que comparteixen moltes preocupacions, però que alhora tenen una relació complicada, ja que no va ser fins al segle XIX que es va considerar de manera seriosa el perquè de l'exclusió de les dones en l'esfera política. La democràcia,

tant pel que fa a la teoria com a la pràctica, està en constant evolució, sobretot pel que fa a la participació democràtica i a la igualtat política, dues qüestions en les quals ha contribuït força el feminisme, informant sobre pràctiques democràtiques tant en les institucions com en espais informals de participació.²⁶

El compromís del feminisme amb la lluita contra les exclusions el converteix en un escut de contenció contra processos d'autocratització, especialment quan la ideologia antigènere n'és un element important. Així doncs, els grups feministes són presents en aquests contextos en què institucions democràtiques segueixen funcionant, però no compleixen amb la rendició de comptes davant la ciutadania, amb la representació democràtica i amb els drets humans.

Així, als EUA la resistència feminista va confrontar l'expansió de la misogínia, l'odi i la masculinitat tòxica, contraposant-la a una visió d'un futur feminista, basat en la inclusió i l'equitat de gènere i racial.²⁷ Aquesta

resistència feminista a l'onada de restricció de drets i llibertats es va donar en diferents formes.

En un primer lloc, l'augment de les protestes contra Trump des del primer dia del seu mandat. El gener de 2017 les feministes van organitzar la *Women's March*, una manifestació per mostrar la resistència a l'administració Trump, la seva ideologia i les seves polítiques. La protesta va ser seguida per milions de persones en diferents ciutats arreu del país, però també en d'altres llocs del món. La *Women's March* suposava el renaixement del moviment feminista al país, el qual s'oposava al sexisme, al racisme i a l'odi imperant durant la campanya electoral de Trump. Les organitzadores i participants rebutjaven la por, l'odi, la divisió i la toxicitat que havien estat claus en l'elecció de Trump com a president.²⁸

Un dels principis que va guiar aquesta manifestació va ser el següent: «*Els drets de les dones són*

queering of democracy».

28 DESMOND-HARRIS, «The Women's March is more than an anti-Trump protest. Here's what participants want».

23 RAMACHANDRAN (et al), «Intimidation of state and local officerholders. The threat to democracy».

24 ROGGEBAND; KRIZSÁN, «Autocratization and gender politics».

25 MURIB, «Backlash, intersectionality, and Trumpism».

26 SQUIRES, «Feminism and democracy».

27 TOBIAS, «Donald Trump, the resistance, and the

Organitzacions que treballaven pel dret a l'avortament van modificar el seu discurs, que fins aleshores només se centrava en els drets sexuals i reproductius, per un discurs on es relacionaven aquests drets amb la democràcia

drets humans, i els drets humans són drets de les dones». D'aquesta manera, l'ús d'un discurs de drets humans va contribuir a generar un suport ampli a la protesta. De fet, aquest discurs basat en els drets humans va permetre desenvolupar els principis de la *Women's March* fonamentats en una «visió de govern basat en la llibertat i la justícia per a tothom». ²⁹ A més, també va permeatre la creació de solidaritat interseccional entre diferents grups socials. I, en aquest sentit, es va poder construir una agenda política que incloïa qüestions com la fi de la brutalitat policial, el reconeixement del treball de cures, els drets laborals o l'expansió dels drets reproductius i de les persones LGBTI+, migrants i refugiades. ³⁰

Així mateix, organitzacions que treballaven pel dret a l'avortament van modificar el seu discurs, que fins aleshores només se centrava en els drets sexuals i reproductius, per un discurs on es relacionaven

aquests drets amb la democràcia, com a conseqüència d'observar com en aquest retrocés democràtic s'avançava cap a restriccions més dures a l'avortament. ³¹ També, organitzacions en l'àmbit de la justícia reproductiva han creat aliances amb organitzacions LGBTI+ per tal de construir estratègies per aconseguir els objectius polítics comuns, i alhora fer front als adversaris compartits. ³²

Tanmateix, grups de dones es van mobilitzar per demanar a les persones que votessin i en contra de les restriccions al dret de vot. A més, també van mobilitzar-se per ajudar els demòcrates a recuperar el control de la Cambra de Representants el 2018. D'aquesta manera, van reclutar centenars de dones candidates que es presentaven per primera vegada al càrrec. ³³ La creació d'aquestes xarxes per

aconseguir més dones electes en totes les institucions polítiques va resultar en xifres rècord de dones que s'hi presentaven, passant de 273 el 2016 a 476 el 2018, i de 102 elegides el 2018 respecte de les 83 de 2016, una fita històrica per a la representació política de les dones als EUA. De fet, no només es va aconseguir el major nombre de dones electes, també de representants LGBTI+ i de persones racialitzades. Tot i això, encara queda feina per fer per aconseguir unes institucions polítiques que reflecteixin la diversitat de la seva ciutadania. ³⁴

El feminisme com a força democratitzadora

Aquest article ha posat de manifest la relació indissociable entre democràcia i feminisme, posant de manifest com el retrocés democràtic que es viu en molts estats i la reculada en drets de les dones van plegats. També, s'ha apuntat on els processos de desdemocratització no són només una amenaça als drets

29 TOBIAS, «Donald Trump, the resistance, and the queering of democracy».

30 DESMOND-HARRIS, «The Women's March is more than an anti-Trump protest. Here's what participants want».

31 BRECHENMACHER; JONES, «Beyond the women's March: Women's rights and mobilization in the U.S. democracy movement».

32 PRINCE, «Queering reproductive justice in the Trump era: A note to political intersectionality».

33 BRECHENMACHER; JONES, «Beyond the women's March: Women's rights and mobilization in the U.S. democracy movement».

34 DITTMAR, «Unfinished business: Women running in 2018 and beyond».

Els processos de desdemocratització no són només una amenaça als drets de les dones, sinó també als drets i llibertats del col·lectiu LGBTI+, de les persones racialitzades i de les persones migrants

de les dones, sinó també als drets i llibertats del col·lectiu LGBTI+, de les persones racialitzades i de les persones migrants.

Tot i això, l'article ha mostrat la importància d'una societat civil organitzada per fer front a les forces que volen mantenir les jerarquies socials i l'exclusió de la vida política de determinats grups. Així, hem vist com una política feminista és una força democratitzadora que posa en el centre el bé comú, teixeix aliances amb d'altres organitzacions i combat les desigualtats basades no només en el gènere, sinó també en la sexualitat, la classe o la raça. Així, la política feminista realitza una funció indispensable per a la democràcia, com és l'escrutini del poder, ser la garant de drets i l'exigència del compliment d'aquests drets.³⁵ ■

35 LOMBARDO; CARAVANTES; DÍAZ-FERNÁNDEZ, «Democracy and feminist politics: a crucial relationship».

■ Bibliografia

BRECHENMACHER, Saskia; JONES, Erin. «Beyond the women's March: Women's rights and mobilization in the U.S. democracy movement». A *On the Front Lines: Women's Mobilization for Democracy in an Era of Backsliding*, 2024.

CINEAS, Fabiola. «Florida has launched an "unparalleled" assault on higher education» [en línia]. A *Vox*, de 2 de juny de 2023. Disponible a: <www.vox.com>.

DITTMAR, Kelly. «Unfinished business: Women running in 2018 and beyond». A *Center for American Women and Politics*, 2019.

DESMOND-HARRIS, Jenné. «The Women's March is more than an anti-Trump protest. Here's what participants want» [en línia]. A *Vox*, de 5 d'abril de 2023. Disponible a: <www.vox.com>.

HAWKESWORTH, Mary. «Visibility politics: Theorizing racialized gendering, homosociality, and the feminicidal state». A *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 45, núm. 2, pàg. 311-319, 2020.

KAUL, Nitasha. «The misogyny of authoritarians in contemporary democracies». A *International Studies Review*, núm. 23, pàg. 1619-1645, 2021.

KROOK, Mona Lena. *Violence against women in politics*. Oxford: Oxford University Press, 2020.

LEVITZ, Eric. «Yes, it's still fair to call Trump a threat to democracy» [en línia]. A *Vox*, de 14 de juliol de 2024. Disponible a: <www.vox.com>.

LIPTACK, Adam. «In 6-to-3 ruling, supreme court ends nearly 50 years of abortion rights» [en línia]. A *The New York Times*, de 24 de juny de 2022. Disponible a: <www.nytimes.com>.

LOMBARDO, Emanuela; CARAVANTES, Paloma; DÍAZ-FERNÁNDEZ, Silvia. «Democracy and feminisit politics: a crucial relationship» [en línia]. A *Género y Política*, de 21 de gener de 2017. Disponible a: <www.geypo.es>.

MURIB, Zein. «Backlash, intersectionality, and Trumpism». A *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 45, núm. 2, pàg. 295-302, 2020.

NANASI, Natalie. «The Trump Administration quietly changed the definition of domestic violence and we have no idea what for» [en línia]. A *Slate*, de 21 de gener de 2019. Disponible a: <www.slate.com>.

ONG, Elvin. «Opposing Power: Building Opposition Alliances in Electoral Autocracies». A *University of Michigan Press*, 2022.

PLANNED PARENHOOD. «Roe vs. Wade ha sido anulado. Ahora cada estado tiene el derecho de prohibir el aborto» [en línia]. Disponible a: <www.plannedparenthooddaction.org>.

PRINCE, Kimala. «Queering reproductive justice in the Trump era: A note to political intersectionality». A *Politics and Gender*, pàg. 581-601, 2018.

RAMACHANDRAN, Gowri (et al). «Intimidation of state and local officerholders. The Threat to democracy». A *Brenna Center for Justice*, 2024.

ROGGE BAND, Conny; KRIZSÁN, Andrea. «Autocratization and gender politics». A *The Routledge Handbook of Autocratization*, 2024.

ROGGE BAND, Conny; KRIZSAN, Andrea. «Democratic backsliding and backlash against women's rights: Understanding the current challenges for feminist politics». A *UN Women*, Expert group meeting, sixty-fourth session of the Commission on the Status of Women (CSW 64), 'Beijing +25: Current context, emerging issues and prospects for gender equality and women's rights'. Nova York, 25-26 setembre 2019.

SQUIRES, Judith. «Feminism and democracy». A *The Wiley-Blackwell Companion to Political Sociology*, 2012.

TOBIAS, Sarah. «Donald Trump, the resistance, and the queering of democracy». A *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 48, 2023.

VIDA, Bianka. «The gendered politics of crises and de-democratization». A *ECPR Press*, 2022.

WOLBRECHT, Christina; CASSESE, Erin. «President Trump's appeals to women show that the more things change, the more they stay the same» [en línia]. A *Center for American Women and Politics*, de 2 de novembre de 2020. Disponible a: <www.cawp.rutgers.edu>.